

Agnieszka Górka

Wyższa Szkoła Informatyki i Ekonomii TWP w Olsztynie

SUBSTANCJE PSYCHOAKTYWNE WŚRÓD MŁODZIEŻY GIMNAZJALNEJ W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM NA PODSTAWIE BADAŃ WŁASNYCH

*Poza narkotykami istnieje parę innych ludzkich przywar,
ale żadna z nich nie jest tak uporczywa.*

Pierre Drieu la Rochelle

Streszczenie: Niniejszy artykuł składa się z dwóch części – teoretycznej i badawczej. W pierwszej z nich autorka porusza większość aspektów związanych z występowaniem we współczesnym świecie zjawiska narkomanii. Przedstawia w nim historię rozwoju narkomanii w Polsce i na świecie. Opisuje kwestię przeciwdziałania i profilaktyki zjawiska uzależnienia od środków psychoaktywnych. W końcowej pierwszej części artykułu zamieszcza mały słowniczek slangu używanego przez osoby zażywające narkotyki. W drugiej części artykułu autorka przedstawia wyniki badań własnych dotyczących wpływu środków odurzających na funkcjonowanie współczesnej młodzieży gimnazjalnej, które były przeprowadzone metodą sondażu diagnostycznego na przełomie 2013/2014 roku.

Słowa kluczowe: Narkomania, narkotyk, uzależnienie, używka, lekomania, nałóg, toksykomania, głód narkotyczny, prekursor, środek zastępczy, nadużywanie.

Rozwój narkomanii na świecie

Środki odurzające zwane narkotykami znane są ludzkości od najdawniejszych czasów. Przez cały okres rozwoju cywilizacji ludzkiej celem ich przyjmowania było i jest przeżycie stanu euforii, dzięki której człowiek ucieka od szarej codzienności.

Pierwotnie przyjmowanie narkotyków wiązało się z rytuałami i obrzędami religijnymi i było dostępne tylko dla osób z wybranego kręgu społecznego na przykład kapłanów, magów itp. Pierwszymi środkami odurzającymi używanymi już przez Sumerów były marihuana, opium i kokaina. Informacje na temat euforycznych właściwości niektórych roślin i obrzędów, podczas których były one zażywane znajdujemy w historii Indii, Chin czy Egiptu.

W Egipcie za czasów faraona Manesa pojawiały się wiadomości na temat działania różnego rodzaju trucizn i środków roślinnych, między innymi o opium. O tym, że opium znane było wśród Egipcjan napisał również Homer w IV księdze *Odysei*. Pisał w niej, że opium daje „zapomnienie krzywd”. Inną rośliną o właści-

wościach odurzających znaną i używaną w państwach starożytnych były konopie indyjskie, w tym haszysz.

W czasach najdawniejszych znane były także środki odurzające, które wywoływały działania halucynogenne. Zaliczano do nich niektóre gatunki grzybów, liście i nasiona roślin (np. liście koki).

W czasach nowożytnych problem narkomanii nie stracił na aktualności. Istnieje wiele przekazów mówiących o używaniu środków odurzających w okresie średniowiecza, w wieku XVI, XVII i XVIII. W Chinach w wieku XVII zwyczaj palenia opium rozpowszechnił się do tego stopnia, że panujący wówczas cesarz wydał pierwszy w świecie zakaz palenia i sprzedaży opium. W wieku XVIII wydano zakazy palenia przetworów z konopi we Francji.

W wieku XIX problemem nielecniczego używania środków odurzających zaczęła interesować się medycyna i psychologia. W 1840 roku została opublikowana przez psychiatrę J.J. Moreau de Tours praca dotycząca zaburzeń halucynogennych i umysłowych wywołanych haszyszem.

W tym samym czasie Chiny toczyły najpierw z Anglią, a potem i Francją wojny opiumowe. Wiek XIX to również czas szybkiego rozwoju chemii. Chemik armii Napoleona – Seguin odkrył morfinę, którą niebawem zastosowano w lecznictwie. W końcu wieku angielski chemik Alder na drodze syntezy wprowadził do lecznictwa pochodną morfiny – heroinę. W tym samym czasie znane było także używanie kokainy. Zażywał ją między innymi twórca psychoanalizy Zygmunt Freud. W wieku XX następuje dość szybki rozwój narkomanii w różnych krajach świata. O stałym wzroście tego zjawiska świadczą nie tylko coraz większe kręgi narkomanów, ale również nasilanie się nielegalnego handlu narkotykami oraz ich przemyt. W tym okresie na całym świecie najbardziej popularnym narkotykiem stała się morfina. Powstawały liczne kluby i salony morfinistów, w których dochodziło do zażywania tego narkotyku. Drugim popularnym narkotykiem była heroina, którą początkowo przyjmowano w postaci białego proszku, a następnie stosowano ją w postaci iniekcji.

W Stanach Zjednoczonych narkomani wywodzili się głównie z wyższych sfer społecznych lub grup przestępczych. Narkomania jako zjawisko społeczne rozwinęła się tam po II wojnie światowej. Do Europy nałóg narkomanii przywędrował z USA. Początkowo szerzył się wśród muzyków, zwłaszcza jazzowych. Okres II wojny światowej przyczynił się do szerszego stosowania środków odurzających w postaci choćby leków psychotropowych. W latach powojennych narkomania zaczęła się dość szybko rozpowszechniać i została uznana przez ONZ za epidemię.

Przełomowym a zarazem historycznym okresem w rozwoju narkomanii był rok 1960. Związany był on z powstaniem ruchu hippisowskiego w Stanach Zjednoczonych, który bardzo szybko przedostał się do Europy i znalazł swoich zwolenników między innymi w Anglii, Francji, Holandii, Włoszech i Austrii¹.

¹ E. Łuczak, *Narkomania a środowisko*, Olsztyn 1998, s. 25-29.

W obecnych czasach narkomania nie dotyczy pojedynczych osób. Stała się społecznym zjawiskiem patologicznym. Na całym świecie z roku na rok wzrasta zainteresowanie środkami odurzającymi i obniża się bardzo znacznie granica wieku osób zażywających narkotyki.

Rozwój narkomanii w Polsce

Narkomania w Polsce występowała już przed I wojną światową oraz w okresie międzywojennym, głównie wśród środowisk artystycznych lub medycznych. Najczęściej przyjmowanymi środkami były opium, morfina, eter i heroina².

W literaturze z lat międzywojennych przeważały opisy indywidualnych przypadków narkomanii oraz akta i dokumenty związane z procesami sądowymi. W 1934 roku została napisana i opublikowana przez jednego z ówczesnych nauczycieli, praca zwracająca uwagę na rozmiary i skutki spożywania eteru przez młodzież szkolną. W późniejszych latach problem narkomanii był traktowany marginalnie. Do lat siedemdziesiątych XX wieku narkomania w Polsce traktowana była jako zjawisko marginesowe.

Od początku lat siedemdziesiątych XX wieku obserwuje się w naszym kraju wzrost narkomanii i zjawisko zażywania narkotyków przez coraz to młodszych członków społeczeństwa. Początki narkomanii wśród młodych obywateli mają ścisły związek z tworzącymi się w tym czasie kontestacyjnymi ruchami młodzieżowymi. Powstała wówczas subkultura, która wchłonęła narkomanię i przypisała jej nowe znaczenie kulturowe. Tym samym doprowadziła do istotnych przemian w strukturze zażywania narkotyków. Branie środków odurzających stało się wśród członków grup hippisowskich czynnikiem integrującym tę społeczność.

Wraz z upływem czasu coraz większą popularność zyskało zażywanie mleczka makowego. Innym sposobem było sporządzanie tzw. *makiwary* otrzymywanej w wyniku gotowania słomy makowej. W połowie lat siedemdziesiątych XX wieku gdańscy studenci opracowali technologię uzyskiwania *polskiej heroiny*, czyli tzw. *kompotu*. Sytuacja ta radykalnie wpłynęła na zmianę charakteru narkomanii wśród młodzieży. Ponadto w celu wzmocnienia działania wyżej wymienionych substancji stosowano również różne odmiany środków uspokajających i nasennych³.

Od lat dziewięćdziesiątych XX wieku najczęściej przyjmowanymi substancjami uzależniającymi stały się leki uspokajające, substancje lotne i przetwory z konopi indyjskich. Leki były najczęściej łączone z alkoholem i opiatami. Najbardziej

² Cz. Cekiera, *Toksykomania. Narkomania - lekomania - alkoholizm - nikotynizm*, Warszawa 1985, s. 78.

³ Z. Juczyński, *Narkomania. Podręcznik dla nauczycieli, wychowawców i rodziców*, Warszawa 2008, s. 22.

popularnym narkotykiem z grupy opiatów stała się heroina do palenia, tzw. *brown sugar*⁴.

Od 1980 roku zjawisko narkomanii w Polsce uległo znacznemu rozprzestrzenieniu się. Nie uwarunkowane jest żadną ideologią, a wprost przeciwnie oceniane jako jeden z przejawów niedostosowania społecznego, emocjonalnego i psychicznego dzieci, młodzieży i osób wchodzących na drogę dorosłości.

Kwestia sięgania przez młodzież po substancje psychoaktywne staje się współcześnie poważnym problemem społecznym. Coraz młodsze dzieci sięgają po narkotyki i różnego rodzaju dopalacze, a ponadto dostęp do nich jest znacznie łatwiejszy niż dawniej. Obecnie zażywanie środków odurzających stało się „modną formą spędzania czasu wolnego, zaspokojenia potrzeby przeżycia silnych wrażeń. Zażywanie narkotyków jest aktem manifestacji własnej odrębności wobec norm i przekonań świata ludzi dorosłych”⁵.

W dzisiejszych czasach wśród młodzieży coraz popularniejsze staje się również stosowanie więcej niż jednego środka odurzającego w tym samym czasie. Ma to na celu „zwiększyć lub przedłużyć działanie narkotyku głównego lub zminimalizować niepożądane skutki zejścia”⁶. Młodzi ludzie często wierzą w to, że narkotyk daje poczucie siły i pewności siebie, sprawia, iż można zapomnieć o problemach i niepowodzeniach. Jednak z chwilą, kiedy przestaje działać problemy ponownie narastają, a rzeczywistość staje się nie do zniesienia⁷.

Do niedawna zaś jeszcze panował stereotyp narkomana, jako osoby biednej, brudnej, zebrzącej z licznymi śladami na ciele świadczącymi o zażywaniu narkotyków. Dziś osoby biorące narkotyki są często dobrze wykształcone, bogate, nierzadko zajmują wysokie pozycje zawodowe.

Aktualnie zwraca się szczególną uwagę na negatywne konsekwencje stosowania substancji odurzających. Pominąwszy najczęstszą konsekwencję, jaką jest uzależnienie, specyfiki te mogą powodować liczne problemy zdrowotne i zaburzenia psychiczne, często prowadzące do przestępstw lub samobójstw.

Przeciwdziałanie narkomanii w Polsce

W okresie międzywojennym zjawisko narkomanii w Polsce nie było traktowane jako problem społeczny. Pierwszym polskim aktem prawnym dotyczącym kontroli środków odurzających było ustawa z dnia 22 czerwca 1923 roku. Zabraniała ona „wytwarzania, przeróbki, przywozu i wywozu, przechowywania, handlu

⁴ M. M. Malewska, *Narkotyki w szkole i w domu. Zagrożenie*, Warszawa 2000, s. 62-63.

⁵ Z. Juszczyński, dz. cyt., s. 13.

⁶ T. McGill, *Przewyciężyć uzależnienie. Poradnik dla rodziców*, Poznań 2007, s. 10.

⁷ B. Kiełbasa, *Profilaktyka uzależnień*, Sosnowiec 2007, s. 22.

oraz wszelkiego obiegu surowego opium, haszyszu, morfiny i heroiny⁸. Wyjątek od tego zakazu stanowiły działania w celach leczniczych, naukowych i przemysłowych. W 1928 roku do wykazu substancji wymienionych w ustawie dołączono eter etylowy i jego mieszaniny.

W 1931 roku powstał przy ministrze opieki społecznej Polski Komitet ds. Narkotyków i Zapobiegania Narkomanii, jako organ doradczy i opiniodawczy. Do 1935 roku produkcja narkotyków w Polsce oparta była wyłącznie na surowcach importowanych.

W tym samym czasie szpitale psychiatryczne w kraju zaczęły wykazywać tendencję wzrostową w przyjęciach osób uzależnionych (od 131 osób w 1930 roku do 295 w 1933 roku). W okresie tym rynek narkotyczny dotyczył wyższych warstw społecznych i był zdominowany przez morfinę i kokainę. Podejrzewano również, że faktyczna liczba osób zażywających środki odurzające jest znacznie wyższa, niż podawały ówczesne statystyki. Leczenie narkomanii było dobrowolne, poza przypadkami zastosowania przez sąd na podstawie art. 82 Kodeksu karnego z 1932 roku środka zabezpieczającego, chociaż Komitet ds. Narkotyków i Zapobiegania Narkomanii postulował bezpłatne i przymusowe leczenie narkomanów, a po jego ukończeniu sprawowania nad nimi nadzoru⁹.

Dalsze działania nad rozwiązywaniem problemu narkomanii przerwał wybuch II wojny światowej. Po jej zakończeniu przez wiele lat nie zauważano w Polsce problemu narkomanii, wychodząc z założenia, że podobnie jak alkoholizm dotyczy ona krajów o ustroju „burżuazyjnym”. Problem narkomanii zaczął ujawniać się coraz wyraźniej w naszym kraju w drugiej połowie lat 60. ubiegłego wieku. W latach 70. i 80. obserwowano trend wzrostowy. Problem narkomanii był jednak skrzętnie ukrywany przed społeczeństwem przez ówczesne władze komunistyczne. Dopiero w 1981 roku Komisja Koordynacyjna ds. Umocnienia Praworządności i Przestrzegania Porządku Publicznego przedstawiła państwowemu program zapobiegania i zwalczania narkomanii¹⁰.

Dzięki oficjalnemu ujawnieniu problemu narkomanii w 1981 roku za sprawą Marka Kotańskiego powstało Stowarzyszenie MONAR, w 1983 roku Towarzystwo Zapobiegania Narkomanii, a w 1985 roku Towarzystwo Rodzin i Przyjaciół Dzieci Uzależnionych „Powrót z U”.

Koleją próbą rozwiązania problemu narkomanii była uchwalona 31 stycznia 1985 roku przez Sejm *Ustawa o Zapobieganiu Narkomanii*, która między innymi przewidywała bezpłatne leczenie narkomanów oraz zasadę dobrowolności w pod-

⁸ Ustawa z dnia 22 czerwca 1923 roku w *Przedmiocie substancji i przetworów odurzających*, DzU z 1923 r. nr 72, poz. 559.

⁹ B.I. Woronowicz, *Uzależnienia. Geneza, terapia, powrót do zdrowia*, Warszawa 2009, s. 451.

¹⁰ Tamże, s. 451-452.

daniu się leczeniu i rehabilitacji, a zażywanie środków odurzających i ich posiadanie nie było karane¹¹.

Obecnie obowiązują w Polsce przepisy znowelizowanej ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku. Zgodnie z nią przeciwdziałanie narkomanii obejmuje działalność wychowawczą i zapobiegawczą, leczenie, rehabilitację i readaptację osób uzależnionych, nadzór nad substancjami, których używanie może prowadzić do narkomanii, zwalczanie niedozwolonego obrotu, wytwarzania, przetwarzania, przerozu i posiadania substancji, których używanie może doprowadzić do narkomanii. Postępowanie wbrew przepisom ustawy jest karalne (art. 53 i 54). Zgodnie z art. 25 ustawy „podjęcie leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych jest dobrowolne, jeżeli przepisy ustawy nie stanowią inaczej”. Jednak w określonych przypadkach może zostać zastosowane leczenie przymusowe. Umożliwia to art. 30 ustawy. Według art. 71 i 72 ustawy szczególne postępowanie dotyczy osób skazanych za przestępstwa związane z używaniem narkotyków¹².

Profilaktyka narkomanii

Narkomania jest poważnym problemem społecznym i wymaga odpowiedniej interwencji. Profilaktyka uzależnień, to działania mające na celu przeciwdziałanie powstawaniu tego typu niedostosowania za pomocą wzmacniania czynników chroniących przed narkomanią oraz eliminowania czynników sprzyjających jej rozwojowi. Czynniki chroniące możemy podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne.

Do czynników chroniących wewnętrznych zaliczamy:

- odporność dziedziczną, czyli brak skłonności do uzależniania się,
- rozwój osobisty,
- zainteresowanie nauką lub wykonywaną pracą,
- poszanowanie prawa, norm, wartości i autorytetów,
- umiejętność rozwiązywania problemów,
- odpowiedni system postrzegania świata,
- właściwa orientacja seksualna.

Czynniki chroniące o charakterze zewnętrznym to:

- dobry kontakt emocjonalny z rodziną,
- abstynencja lub właściwe wzorce używania substancji legalnych,
- kontakty z odpowiednią grupą koleżeńską,
- higieniczny tryb życia,
- zaangażowanie religijne¹³.

¹¹ Ustawa z dnia 31 stycznia 1985 roku o *Zapobieganiu Narkomanii*, DzU z 1985 r. Nr 4, poz. 15.

¹² Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o *Przeciwdziałaniu Narkomanii*, DzU z 2005 r. Nr 179, poz. 1485.

¹³ Z. Gaś, *Profilaktyka uzależnień*, Warszawa 1993, s. 15-16.

W stosowaniu działań o charakterze profilaktycznym istotne jest określenie stopnia zagrożenia uzależnieniem. W analizie ryzyka bierze się pod uwagę wiek osoby, predyspozycje osobowościowe, zaburzenia w zachowaniu, podejmowanie zachowań ryzykownych.

Ze względu na stopień zagrożenia uzależnieniem stosuje się podział osób na trzy grupy, które powinny zostać objęte odpowiednimi działaniami profilaktycznymi. Do grupy pierwszej tzw. *niskiego ryzyka* zalicza się jednostki, które nie podejmują zachowań ryzykownych. Do grupy *podwyższonego ryzyka* zalicza się tych, u których nastąpiła już inicjacja narkotyczna lub osoby, u których można zaobserwować licznie występujące czynniki ryzyka. Grupę *bardzo wysokiego ryzyka* stanowią jednostki uzależnione. Osoby z tej grupy odczuwają negatywne zarówno zdrowotne jak i społeczne skutki własnych zachowań¹⁴.

Odpowiednio do stopnia zagrożenia uzależnieniem prowadzone są następujące rodzaje profilaktyki:

- *profilaktyka uniwersalna* (pierwszorzędowa) - kierowana do osób w określonym wieku bez względu na stopień ryzyka wystąpienia zachowań problemowych. Celem jest przeciwdziałanie pierwszym próbom podejmowania zachowań ryzykownych.
- *profilaktyka selektywna* (drugorzędowa) - ukierunkowana na grupy zwiększonego ryzyka. Dla osób z tego obszaru organizowane są indywidualne lub grupowe działania profilaktyczne, np. terapia pedagogiczna.
- *profilaktyka wskazująca* (trzeciorzędowa) - kierowana do osób wysokiego ryzyka. Są to działania wymagające specjalistycznego przygotowania polegające na terapii, interwencji, bądź leczeniu osób z symptomami zaburzeń¹⁵.

¹⁴ J. Szymańska, *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej profilaktyki*, Warszawa 2000, s. 31.

¹⁵ L. Jurek, *Dopalacze, narkotyki niewinny początek*, Rybnik 2010, s. 88-90.

Mały słowniczek slangu związanego z narkotykami:

Nazwy narkotyków:

Amfetamina - amfa, spid, proch, feta, setka, witamina A, ścierwo, paździoch, węgorz, persie, siupa, szmata, prąto, zeżryś, białe szaleństwo, waclaw biały; *Ecstasy* - eska, bleta, piguła, drops, nazwy tabletek: Ufo, Superman, Batman, Aligator, Drops, Snowball; *Kokaina* - koka, koks, śnieg, biała dama, witamina C, charlie

LSD - kwas, kwach, kwasik, papierek, kamyczek, listek, trip; *Marihuana* - joint, skręt, blant, ziele, ziolo, marycha, trawa, huana, maryska, skun, gandzia, samosiejka, afgan, kolumbijka; *Haszysz* - hasz, grudka, gruda, czekolada, kloc, plastelina, kostka; *Heroina* - hera, hercia, helena, proszek, kompot; *Sterydy anaboliczne* - koks, deka, wino, metka, mietek, omka, omen, prima, teściu; *Środki wziewne* - solvent, rozpuchoł, budzio.

Aksesoria do używania narkotyków:

Do palenia i wdychania - lufka, fiłka, fifa, bongo, srebro, folia; *Dożyłne* - sprzęt, strzykawka, igła, pompka, gary, garnki, łyżka. Handlarz narkotykami - diler. Miejsce handlu narkotykami - bajzel. Końcowa faza działania narkotyku - zejście, zjazd, dół. Narkoman - ćpun, grzejnik, trawiarz, zielarz, brańniarz, klejarz. Porcja narkotyku - działka, gram, bit, setka, cent, gruda, linia, ścieżka, kreska. Zazywanie narkotyków - dać sobie po kablach, dać sobie w nocha, dawać w kanał, dmuchać, buchać, kirać, kleić się. Stan po zażyciu narkotyku - kop, jazda, trzepanie, odlot, odjazd, podróż,

Wpływ środków odurzających na funkcjonowanie współczesnej młodzieży gimnazjalnej - badania własne

Chcąc poznać, czy ówczesna młodzież gimnazjalna zażywa środki odurzające, z jaką częstotliwością je bierze oraz jakiego rodzaju są to substancje i jaki mają wpływ na młodzież przeprowadzono na przełomie 2013/2014 roku metodą sondażu diagnostycznego badania. Zastosowaną techniką była ankieta, a narzędziem kwestionariusz ankiety autorstwa własnego składającego się z zestawu pytań zaopartych w kafeterie lub pytań otwartych i półotwartych.

Celem przeprowadzonych badań było ukazanie wpływu środków odurzających na funkcjonowanie współczesnej młodzieży gimnazjalnej. Przedmiotem badań były relacji i doświadczenia młodzieży gimnazjalnej w zakresie stosowania środków odurzających. Próbę badawczą dobrano losowo spośród młodzieży uczącej się w gimnazjach na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.

Przystępując do badań sformułowano problem główny i problemy szczegółowe.

Jaki wpływ na funkcjonowanie młodzieży gimnazjalnej ma zażywanie środków odurzających.

W związku z powyższym pytaniem głównym celem badań było uzyskanie odpowiedzi na pytania.

1. Jakie środki odurzające są najpopularniejsze wśród młodzieży gimnazjalnej?
2. Jakie są przyczyny sięgania przez młodzież gimnazjalną po środki odurzające?
3. W jaki sposób zażywanie środków odurzających przez młodzież gimnazjalną wpływa na jej relacje rodzinne i rówieśnicze?
4. W jaki sposób zażywanie środków odurzających przez młodzież gimnazjalną wpływa na jej wyniki w nauce?
5. Jakie są skutki sięgania przez młodzież gimnazjalną po środki odurzające?

Badania przeprowadzono wśród młodzieży gimnazjalnej z województwa warmińsko-mazurskiego. Grupę docelową stanowiło 240 osób w wieku od 14 do 16 lat, 116 dziewcząt i 124 chłopców. Zdecydowana większość respondentów - 188 osób posiadała oboje rodziców. Pozostałe osoby miały tylko jedno z rodziców. Z całej grupy badanych osób, 20 rodziców badanych pracuje za granicą. Pozostali rodzice mają zatrudnienie stałe, czasowe lub sezonowe w Polsce.

kręcenie, śmiechawa, trip. Odurzony narkotykami - naciesany, nafukany, nałykany, nakręcony, zastukany, strzaskany, spalony, zbakany, zbombiony, zjarany. Stan związany z odstawieniem narkotyku - głód, być na głodzie, skręt, apsta. Stadium końcowe po zażyciu narkotyku - zwal, zjazd, zgon. Zażywać narkotyk - ćpać, brać, grzać, przygrzać, zapodać, przyhajcować, rąbnać sobie, dawać w kanał, wjechać, pukać, huknąć, cyknąć, jarać, przypalić, kopcić, upalić się, snifować, kirać, dmuchać, buchać, pudrować noskę. Zażywać nałogowo - być w ciągu, grzać. Zaburzenia po zażyciu narkotyku - łapać paranoję, łapać flesze, mieć film, łapać haluny.

Popularność środków psychoaktywnych wśród badanych

W przeprowadzonych badaniach jako pierwszą podniesiono kwestię popularności i częstotliwości zażywania substancji psychoaktywnych. Wyniki, jakie otrzymano prezentuje poniższa tabela.

Tabela 1. Rodzaj zażywanych środków przez badaną młodzież gimnazjalną

Rodzaj zażywanej substancji	Dziewczeta	Chłopcy	Razem
Alkohol	87	92	179
Napoje energetyzujące	84	89	173
Nikotyna	42	85	127
Narkotyki	43	73	116
Dopalacze	22	38	60
Leki przeciwbólowe	19	27	46
Leki uspokajające	25	13	38
Leki nasenne	22	10	32

Źródło: Badania własne

Uwaga: Dane nie sumują się do 240 osób ze względu na możliwość wyboru kilku odpowiedzi

Badania ukazują, że najpopularniejszym środkiem psychoaktywnym wśród młodzieży gimnazjalnej jest alkohol, a po nim zaraz napoje energetyzujące oraz nikotyna i narkotyki. Wynika z tego, że do alkoholu ma dostęp 74,58% z ogółu jeszcze nieletnich respondentów i zakładać można, że nie jest on wcale dla nich trudno dostępny. Alkohol jest w naszym kraju bardzo popularny, osiągalny niemal w każdym miejscu i często spożywany przy różnych okazjach. Młodzież nabiera wzorców od dorosłych. Często zdarza się, że pierwsza i kolejne inicjacje alkoholowe odbywają się w obecności i za przyzwoleniem rodziców. Najpopularniejszym alkoholem wśród ankietowanych jest piwo. Do jego spożywania przyznało się 46,67% badanych osób. Popularność tego napoju wynika na pewno z jego łatwej dostępności i częstych reklam w niemal wszystkich środkach masowego przekazu. Wielu młodych ludzi sięga po piwo z przeświadczeniem, że nie można się od niego uzależnić. Do jego zakupu często zachęca także cena, która jest stosunkowo niska w porównaniu do cen innych używek.

W ostatnim czasie także dużą popularnością cieszą się również napoje energetyzujące. Popularność tych substancji wśród młodzieży wiąże się z właściwościami stymulującymi układ nerwowy. Obecnie panuje moda na sięganie po „energy drink” i jak pokazują badania 72,08% badanych nastolatków tej modzie ulega. W sprzedaży dostępne są różne rodzaje i coraz większa ilość napojów energetyzujących. Producenci tych używek prześcigają się w kampaniach reklamowych, aby nakłonić

do kupna ich produktu. O ile nie nic złego w sięganiu po takie napoje od czasu do czasu, o tyle codzienne ich stosowanie może wyrządzić w organizmie człowieka wiele szkód i doprowadzić do uzależnienia.

Wiedza młodzieży o narkotykach

Badana młodzież doskonale знаła rodzaje narkotyków. Na pierwszym miejscu wymieniła marihuanę, potem amfetaminę, haszysz, ecstazy, LSD, crack, heroinę i dopalacze. Marihuana jest tym narkotykiem, do którego brania przyznało się najwięcej ankietowanych, bo aż 80,2% spośród grupy 116 osób, która zadeklarowała zażywanie narkotyków. Pozostałe osoby zażywały LSD lub inne substancje wziewne. Można zatem wnioskować, że respondenci zażywają marihuanę, ponieważ jest ona łatwo dostępna i jest bardzo popularna nie tylko wśród młodzieży. Ponadto panuje ogólny pogląd, że marihuana to tak zwany narkotyk miękki i nie powoduje uzależnienia, co oczywiście jest nieprawdą. Wiele osób publicznych i polityków propaguje palenie marihuany oraz zapewnia o jej nieszkodliwości. Osoby te są często autorytetem dla nastolatków, którzy chcą prowadzić taki sam, jak one styl życia. Z tego powodu, często nie zdając sobie sprawy z następstw i konsekwencji sięgają po narkotyki. Drugim istotnym elementem mającym wpływ na zażywanie narkotyków przez młodzież jest z pewnością wpływ grupy rówieśniczej. Czas nauki w gimnazjum jest okresem gwałtownych zmian w życiu młodego człowieka, związanych głównie z procesem dorastania. W tym okresie, to nie rodzina, ale grupa rówieśnicza jest dla większości osób ważną częścią życia. To ona staje się wyznacznikiem zachowań, wyznacza własny system norm i wartości, którymi należy się kierować.

Ankietowane osoby stwierdziły w badaniach, iż substancje odurzające są łatwo dostępne. Najwięcej osób substancje psychoaktywne pozyskuje od znanych sobie osób. Tak wskazało 79,5% badanych zażywających narkotyki. Wskazały one także, że najpopularniejszym miejscem, w którym można zakupić narkotyki jest mieszkanie dealera, a dopalacze kupują przez Internet. Niepokojący jest jednak fakt, iż substancje odurzające można pozyskać na terenie szkoły, która powinna być miejscem bezpiecznym i wolnym od tego rodzaju środków. Jest to druga zdaniem badanych ścieżka pozyskiwania substancji odurzających. Są to koleżanki i koledzy, którzy nie są w ich odczuciu dealerami, ale przynoszą już zakupiony towar, odsprzedając go swoim znajomym ze szkoły.

Badania wykazały również, że źródłem, z którego młodzież gimnazjalna najczęściej czerpie informacje na temat środków odurzających jest Internet. Wskazało na niego 188 osób spośród ogółu badanych. Fakt ten nie jest zadziwiający, ponieważ żyjemy w czasach postępu technicznego i powszechnego dostępu do Internetu. To właśnie w nim młodzież poszukuje informacji dotyczących każdej sfery życia.

Nie wychodząc z domu można dokonać różnorodnych zakupów, w tym narkotyków i dopalaczy. W drugiej kolejności źródłem informacji o środkach odurzających są media 168 wskazań oraz znajomi – 136 wskazań.

Zażywanie substancji psychoaktywnych przez badanych

Z przeprowadzonych badań wynika także, że ciągle obniża się wiek, w którym młodzież po raz pierwszy inicjuje z substancjami odurzającymi. Wyniki uzyskane z badań są alarmujące. Spośród wszystkich respondentów, którzy wskazali, że palą papierosy (117 osób), 56% przyznało, iż po raz pierwszy sięgnęli po nikotynę pomiędzy 11 a 13 rokiem życia. Fakt ten na pewno znowu wynika z dużej popularności, jaką cieszą się papierosy, z reklam wyborów tytoniowych, a przede wszystkim wzorców czerpanych z najbliższego otoczenia – rodzina i grupa rówieśnicza. Dzieci wychowujące się w rodzinach, gdzie palą wszyscy jej dorośli członkowie jest czymś normalnym, a dzieci wzorując się na rodzicach, starszym rodzeństwie, czy dziadkach powielają ich zachowania.

Niepokój budzi również fakt, że 68% wszystkich badanych osób miało za sobą w wieku między 14 a 16 rokiem życia pierwszą inicjację alkoholową. Natomiast czas zdaniem badanych osób, w którym młodzież po raz pierwszy poznaje smak alkoholu to wiek między 12 a 13 rokiem życia.

Ze wszystkich badanych osób 116 wskazało, że zażywa narkotyki. Spośród tej grupy 4 osoby wskazały, że pierwszy raz spróbowały narkotyku w wieku między 12 a 13 rokiem życia. Pozostałe 112 osób spotkało się z narkotykami dopiero, kiedy rozpoczęli naukę w gimnazjum. Do brania dopalaczy przyznało się 60 osób. Jednak nie wiadomo, czy są wśród nich te same osoby, które wskazały na zażywanie narkotyków. Można tylko przypuszczać, że jest to ta sama grupa młodzieży ze względu na fakt, że wskazała ona, iż w większość osób (47 z 60) po raz pierwszy miała do czynienia z dopalaczami dopiero w gimnazjum.

Przyczyny, dla których młodzi ludzie sięgają po środki odurzające mogą być różne. Badaną młodzież spytano o to, jakie czynniki skłoniły ją do spróbowania substancji psychoaktywnych. Jako najczęstszą przyczynę sięgania po różne środki odurzające badana młodzież wskazała chęć przypodobania się rówieśnikom. Wynik ten wskazuje na silną presję środowiska rówieśniczego na młodzież, o czym już wcześniej wspomniano. Wielu młodych ludzi sięga po substancje niedozwolone dla nich, aby przypodobać się innym lub w obawie przed odrzuceniem przez grupę rówieśniczą lub pojedyncze osoby z grupy. Wynik ten potwierdza także wcześniejsze rozważania, w których wskazywano, że w wieku dojrzewania, to właśnie środowisko rówieśnicze odgrywa najważniejszą rolę w życiu nastolatka, a rodzice i rodzina schodzą na plan drugi. Oczywiście dzieje się to głównie w sytuacji, gdy więzi łączące dziecko z rodzicami nie są wystarczająco silne. Koleżanki i koledzy

mają wówczas największy wpływ na podejmowane decyzje. Inne jeszcze przyczyny sięgania po środki odurzające przedstawia kolejna tabela.

Tabela 2. Przyczyny sięgania przez badaną młodzież gimnazjalną po środki odurzające

Przyczyna	Dziewczęta	Chłopcy	Razem
Chęć przypodobania się rówieśnikom	68	48	116
Problemy w szkole	39	52	91
Obawa przed odrzuceniem przez rówieśników	36	48	84
Dla nabrania odwagi	33	48	81
Moda	32	48	80
Namowa	52	27	79
Problemy w domu	40	36	76
Chęć spróbowania, ciekawość	36	39	75
Polepszenie nastroju	44	28	72
Problemy osobiste	28	40	68
Zabawa	40	20	60

Źródło: Badania własne

Uwaga: Dane nie sumują się do 240 osób ze względu na możliwość wyboru kilku odpowiedzi

Relacje rodzinne a stosowanie substancji psychoaktywnych przez badaną młodzież

Stosowanie substancji odurzających, szczególnie w regularny sposób ma znaczący wpływ na psychikę młodego człowieka. W wielu przypadkach regularne zażywanie środków psychoaktywnych może pozbawić uczuć wyższych oraz spowodować nieodwracalne zmiany w zdrowiu fizycznym, psychicznym, duchowym i społecznym. Badaniom poddano wpływ zażywania środków odurzających na relacje występujące w rodzinie i grupie rówieśniczej. Uzyskane wyniki pokazują, że relacje w domu rodzinnym u większości respondentów są dobre. Ze wszystkich badanych osób 144 wskazało, że mogą liczyć na pomoc ze strony swoich rodziców w każdej sytuacji, 148 osób stwierdziło, że ich dom jest pełen rodzinnego ciepła. Pozostałe odpowiedzi na poruszane kwestie nie były już tak liczne. Na częste rozmowy z rodzicami wskazała nie cała połowa badanych, bo tylko 106 osób. Czas

wolny z rodzicami spędza tylko 52 respondentów. Zdaniem 152 osób ich rodzice wcale nie interesują się tym, co oni robią poza nauką szkolną, nie mają dla swoich dzieci czasu. Tylko 36 osób wskazało na to, że rodzice ich kontrolują. Zdecydowana większość, bo 132 osoby wskazały na fakt, że rodzice ich wcale nie rozumieją. Wiadome jest wszystkim, że rodzina odgrywa istotną rolę w wychowaniu i socjalizacji młodzieży. Rodzice i wzorce wyniesione z domu rodzinnego mogą mieć decydujący wpływ na to, czy ich dziecko sięgnie, czy nie po środki odurzające. Jeśli więzi łączące dziecko z rodzicami są wystarczająco silne ryzyko sięgnięcia po takie substancje będzie minimalne. Z kolei, gdy relacje te nie są poprawne, dziecko może szukać ucieczki od problemów, niepowodzeń, braku zrozumienia i miłości ze strony rodziców właśnie w używkach.

W badaniu poddano również ocenę kwestii świadomości rodziców dotyczącą sięgania przez ich dzieci po substancje psychoaktywne. Jedyne 8 respondentów przyznało, że ich rodzice wiedzą o tym, że oni zażywają środki odurzające. Pozostała część ankietowanych stwierdziła, że ich rodzice o niczym nie wiedzą, być może niektórzy z nich się czegoś domyślają. Ankietowane osoby stwierdziły także, że nie wracają one do domu bezpośrednio po spożyciu jakiegokolwiek środka odurzającego (123 osoby), a po powrocie do domu zamykają się w swoim pokoju, często wskazując na zmęczenie po długim dniu spędzonym w szkole. Wniosek nasuwa się tu sam. W większości rodzice nie zdają sobie sprawy z faktu, że ich dziecko zażywa substancje psychoaktywne. Może to wynikać między innymi z faktu zbyt małego zainteresowania się życiem dziecka, braku czasu dla niego, braku zrozumienia, rozmowy, na co badana młodzież wskazała wcześniej.

Respondenci odpowiadali również na kwestię dotyczącą pogorszenia się ich relacji z rodzicami od momentu rozpoczęcia zażywania przez nich środków odurzających. Spośród wszystkich badanych 24 osoby przyznały, że odkąd coś zażywają ich relacje z rodzicami uległy znacznemu pogorszeniu. Osoby te przyznały również, że będąc pod wpływem alkoholu, narkotyków lub dopalaczy wywoływały kłótnie z rodzicami zaraz po powrocie do domu. Na wiele osób zażywanie jakichkolwiek substancji odurzających wpływa pobudzająca, wzmacnia odwagę i agresję. Być może z tych powodów wynika pogorszenie relacji między niektórymi badanymi a ich rodzicami.

Wyniki badań pokazały, że zdecydowana większość ankietowanych (143 osoby) przyznała, że zażywanie środków odurzających wpływa na ich większą akceptację w grupie rówieśniczej. Niepokojący jest fakt, iż osoby te nie zauważają negatywnych skutków zażywania substancji odurzających, ponieważ większość z nich zaznaczyła pozytywne następstwa wiążące się z użyciem środka niedozwolonego. Były to na przykład: większa akceptacja w grupie, odwaga i śmiałość w nawiązywaniu kontaktów i nowych znajomości.

Wpływ zażywania narkotyków na naukę szkolną badanej młodzieży

Poddając badaniom kwestię wpływu zażywania substancji psychoaktywnych na naukę szkolną uzyskano informację w dwóch aspektach. W pierwszym aspekcie badani gimnazjaliści w liczbie 96 osób stwierdzili, że zażywanie środków odurzających wpływa na pogorszenie wyników w nauce oraz powoduje niechęć do nauki. Wiadome jest powszechnie, że niektóre środki odurzające wpływają w sposób negatywny na zdolność koncentracji i zapamiętywania. Osoby pod wpływem środków odurzających mogą mieć problemy z zapamiętywaniem nawet najdrobniejszych szczegółów. Procesy myślowe pod wpływem różnych używek mogą zostać spowolnione lub nawet zahamowane. Drugi aspekt dotyczy brania używek w celu poprawy wyników w nauce. Do takich zachowań przyznało się 12 respondentów. Osoby te wskazały też, że zażywanie środków odurzających wpływa pozytywnie na wyniki w nauce. Są substancje, które w krótkim czasie po zażyciu poprawiają zdolność koncentracji, jednak po dłuższym ich stosowaniu upośledzają tę umiejętność. W ostatnim czasie pojawiły się w sprzedaży preparaty w formie tabletek przeznaczone dla osób intensywnie uczących się (na przykład „Sesja”). W mediach często spotyka się reklamy tego środka. Zachwalane są jego właściwości zwiększające możliwości intelektualne. Staje się on przez to atrakcyjny nie tylko dla dorosłych ale także dla młodzieży, a jego łatwy dostęp powoduje, że można nabyć go bez większego wysiłku.

Kolejną rozpatrywaną w przeprowadzonych badaniach kwestią były skutki, jakie niesie za sobą zażywanie środków odurzających przez młodzież gimnazjalną. Wyniki uzyskane obrazuje poniższa tabela.

Tabela 3. Skutki zażywania środków odurzających przez badaną młodzież gimnazjalną

Skutek	Dziewczeta	Chłopcy	Razem
Pogorszenie wyników w nauce	24	48	72
Pogorszenie relacji z rówieśnikami	20	36	56
Pogorszenie relacji z rodzicami	28	16	44
Utrata kontroli nad zachowaniem	16	28	44
Pogorszenie stanu zdrowia	16	27	43
Pogorszenie nastroju	17	24	41
Nadpobudliwość	8	32	40

Źródło: Badania własne

Uwaga: Dane nie sumują się do 240 osób ze względu na możliwość wyboru kilku odpowiedzi

Informacje na temat skutków sięgania po substancje psychoaktywne są zbieżne z wynikami, jakie otrzymano rozpatrując w badaniach kwestię ich wpływu na wyniki w nauce.

Większość badanych osób (138 osób) posiada pozytywne wspomnienia dotyczące skutków spożywania środków odurzających. Należą do nich między innymi: odprężenie, wyciszenie, lepszy humor, wzrost pewności siebie, wesołość, chęć zabawy. Takie pozytywne doznania mogą zachęcać do sięgania po substancje nielegalne po raz kolejny, a w rezultacie doprowadzić do uzależnienia. Natomiast negatywne wspomnienia mogą skutecznie zniechęcić młodego człowieka do sięgania po tego rodzaju używki po raz kolejny. Na negatywne skutki zażywania substancji psychoaktywnych wskazało 116 ankietowanych. Należały do nich między innymi: spadek nastroju, bezsenność, nadpobudliwość, apatia, agresja, zawroty głowy, wymioty, halucynacje.

Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań jednoznacznie wynika, że środki odurzające mają negatywny wpływ na młodzież gimnazjalną. Do najpopularniejszych środków odurzających badana młodzież zalicza alkohol, w tym piwo, napoje energetyczne, nikotynę i niektóre narkotyki. Głównym powodem dla którego młodzi ludzie sięgają po substancje psychoaktywne jest chęć przypodobania się rówieśnikom, problemy w szkole i obawa przed odrzuceniem przez rówieśników. Używki są też powodem problemów rodzinnych, braku pozytywnych relacji i zrozumienia w rodzinie, ale też sytuacje rodzinne są powodem sięgania przez badanych po substancje nielegalne. Wszelkiego rodzaju środki odurzające przynoszą negatywne konsekwencje, jeśli chodzi o naukę szkolną, nawet jeśli w początkowym okresie ich brania przynosiły zdaniem ankietowanych efekty pozytywne. Zresztą pogorszenie się wyników w nauce wskazuje badana młodzież jako najważniejszy ze skutków zażywania środków odurzających.

Substancje o właściwościach odurzających towarzyszą człowiekowi od początku jego istnienia. Ich spożywanie służy wywołaniu różnego nastroju od wzruszenia, poczucia bliskości i radości do rozładowania napięć, pokonania lęków, czy własnych słabości. Znaczna część młodych ludzi w stosunkowo młodym wieku odkrywa możliwości dokonywania zmian w swoim zachowaniu za pomocą środków odurzających. Ich zażywanie przez młodzież wynika nie tylko z łatwości dostępu do nich, ale też i pewnych wzorców zachowań wyniesionych z domu rodzinnego oraz z trudności adaptacyjnych młodego pokolenia do otaczającej je rzeczywistości społecznej. Powszechność stosowania dowolnych substancji psychoaktywnych sprawia, że stają się one dla młodzieży atrybutem dorosłości i pewnego rodzaju antidotum na kłopoty osobiste, rodzinne, czy szkolne. Sięganie po substancje niele-

galne w młodym wieku wynika również z potrzeby wyluzowania się, chęci zaimponowania innym, nawiązania lub podtrzymania więzi w grupie rówieśniczej.

Niniejsza praca i przedstawione badania nie wyczerpują w pełni problematyki sięgania przez młodzież gimnazjalną po środki odurzające. Omówione wyniki badań jedynie sygnalizują problem, nad którym należy się głębiej pochylić. Jedno jednak jest pewne. Zażywanie substancji psychoaktywnych przez młodzież w wieku dojrzewania nieustannie rośnie i pociąga za sobą negatywne konsekwencje, tym większe, że okres dorastania jest czasem kształtowania zachowań i postaw w stosunku do różnych zjawisk społecznych. Wyniki badań wskazują na potrzebę realizacji bardziej wnikliwych badań oraz wdrażania w gimnazjach skutecznych działań profilaktycznych zapobiegających powszechnemu stosowaniu środków odurzających przez dorastającą młodzież.

*Każdy nałóg jest zły, niezależnie od tego,
czy uzależniamy się od alkoholu,
morfiny czy idealizmu.*

Karl Gustav Jung

Literatura

- Cekiera Cz., *Toksykomania. Narkomania - lekomania - alkoholizm - nikotynizm*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1985.
- Gaś Z., *Profilaktyka uzależnień*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1993.
- Juczyński Z., *Narkomania. Podręcznik dla nauczycieli, wychowawców i rodziców*, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2008.
- Jurek L., *Dopalacze, narkotyki niewinny początek*, LEXDRUK, Rybnik 2010.
- Kielbasa B., *Profilaktyka uzależnień*, Wydawnictwo Propekt-Kom, Sosnowiec 2007.
- Łuczak E., *Narkomania a środowisko*, Wydawnictwo WSiE, Olsztyn 1998.
- Malewska M.M., *Narkotyki w szkole i w domu. Zagrożenie*, Instytut Wyd. PAX, Warszawa 2000.
- McGill T., *Przezwyciężyć uzależnienie. Poradnik dla rodziców*, Wydawnictwo Zysk, Poznań 2007.
- Nasze dzieci i narkotyki. Poradnik dla rodziców*, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2010.
- Szymańska J., *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej profilaktyki*, Wydawnictwo CMPPP, Warszawa 2000.
- Woronowicz B.T., *Uzależnienia. Geneza, terapia, powrót do zdrowia*, Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia, Warszawa 2009.

AKTY PRAWNE:

- Ustawa z dnia 22 czerwca 1923 roku w Przedmiocie substancji i przetworów odurzających, DzU z 1923 r. Nr 72, poz. 559.
- Ustawa z dnia 31 stycznia 1985 roku o Zapobieganiu Narkomanii, DzU z 1985 r. Nr 4, poz. 15.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o Przeciwdziałaniu Narkomanii, DzU z 2005 r. Nr 179, poz. 1485.

**Psychoactive Substances Among Junior High Students
in the Warmian and Mazurian Voievodship
(Investigations Carried out by the Author)**

Summary: The following paper consists of two parts: a theoretical introduction and the presentation of the author's research results. In the first one the author discusses the main aspects of present-day's phenomenon of drug-abuse and -addiction . She outlines the history of drug addiction on the global scale and in Poland. She describes methods of drug prevention and prophylactics to forestall the abuse of psychotropics. The first part closes with a drug user's slang dictionary.

In the second part the author presents the results of her proper research on the effects of abusive substances on the overall performance of junior high students obtained by way of a diagnostic survey at the turn of the year 2013/14.

Key words: drug abuse, drug, addiction, recreational drug, pharmacomania, addiction, toxicomania, cold turkey, precursor, drug substitute, abuse.